

Vachek, Josef

Jazykověda na brněnské katedře západoevropské filologie a fonetiky v prvním poválečném desetiletí

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1955, vol. 4, iss. A3, pp. [102]-103

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100230>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Z PRACÍ ÚSTAVŮ

JAZYKOVĚDA NA BRNĚNSKÉ KATEDŘE ZÁPADOEVROPSKÉ FILOLOGIE A FONETIKY V PRVÉM POVÁLEČNĚM DESÍTILETÍ

Nebývá snadné, má-li si jazykovědné pracoviště ležící mimo hlavní město státu vytvořit svůj svérázný vědecký profil, kterým by platně přispělo k národnímu vědeckému úsilí a jímž by nejvýmluvněji prokázalo oprávněnost své existence. Zvláště nesnadným byl tento úkol vždy při jazykovědné práci v oblasti filologie západoevropské, a to hlavně v těch oborech, které jen s většími nebo menšími obtížemi mohou udržovat stálý a soustavný kontakt s odbornou literaturou příslušné země a jež přitom již z důvodů technických stěží mohou počítat se soustavnou terénní prací v oné zemi. S těmito potížemi se dnes potýká hlavně romanistika a anglistika každé vysoké školy (zvláště pak zase vysoké školy ležící mimo hlavní město), ale ani germanistika jich není zcela prostá. Jediným východiskem z nesnáží je tu rozumná badatelská specialisace v každém z těchto oborů.

Nesnáze, jež musili v desetiletí po osvobození přemáhat brněnští jazykovědní pracovníci v oborech západoevropské filologie, byly dány nejen vysokou měrou úvazků pedagogických, ale hlavně tím, že se tu — především v romanistice a v anglistice — musilo v badatelské práci začínat leckde úplně znova. Zatím co brněnská germanistika měla to štěstí, že její čelný jazykovědný představitel dokázal zajistit kontinuitu její práce včasným vyškolením svého nástupce, v druhých dvou západoevropských disciplínách byla pro jazykovědnou práci situace mnohem svízelnější. Na romanistice nedlouhé působení profesorů-jazykovědců — kletba, již tento obor nezůstal ušetřen ani po osvobození — nedokázalo určit mladší generaci pracovníků výraznější směr jazykovědné práce. Na anglistice se pak od dob jejího založení v Brně badatelská činnost omezovala vždy jen na literární historii, takže tu bylo nutno po válce stavět od samých základů. Dodejme k tomu ještě, že fonetika nebyla v Brně až do roku 1946 jako samostatný vědecký obor vůbec dotována profesorskou stolicí a postrádala po více než dvě desetiletí i skromně vybavené laboratoře; za těchto podmínek bylo ovšem i jí velmi nesnadné vyhranit svou vědeckou tvářnost, a to tím spíše, že její loni zemřelý představitel celých šest let obětavě suploval přednášky a cvičení na neobsazeném oboru románské jazykovědy.

Uvážíme-li všechny vypočtené okolnosti, nemůžeme neprojevit jisté uspokojení nad tím, že k závěru prvního poválečného desetiletí se vědecké snažení jazykovědné na všech ústavech katedry dovedlo již alespoň v hrubých rysech vypracovat k více nebo méně výraznému pracovnímu profilu. Nelze ovšem zastírat, že na romanistice a na fonetice pomohl tomuto zvýraznění teprve nedávný nástup nových pracovníků. A stejně je třeba přiznat, že na všech oborech bude třeba ještě mnoho intenzivního i extenzivního úsilí všech jazykovědných členů katedry, aby všichni — jako jednotlivci i jako úzce spolupracující kolektiv — dospěli v svých pracovních úsecích k takovým výsledkům, které by uspokojily i velmi náročnou kritiku. Avšak přehled činnosti jazykovědných pracovníků katedry, jak je níže podán, svědčí zcela nepochybně o tom, že prvá, jistě nejnepohodnější etapa cesty, totiž hledání vhodné pracovní oblasti a správného metodologického zaměření, byla již absolvována, a to nikoli nedospěšně.

Z přehledu vysvítá, že na germanistice je pracovní těžiště kromě v příspěvoích z oblasti nordistiky především v bádání o středověkých německých nářečích a o vzájemných souvislostech středověkých památek českých a německých; předmětem pracovního zájmu je i problematika spisovné střední horní němčiny. Jde o otázky ležící na pomezí jazykovědy a literární historie; jejich řešení v nejednom případě významně obohacuje znalost české minulosti jazykové i literární a české problematiky medievalistické vůbec. — Na poli romanistiky převládá zájem o složité otázky sémantické, zkoumané se stálým zřením k historickým podmínkám jazykového vývoje a jeho souvislostem s dějinami národa; nezapomíná se ani na studium jazykových souvislostí česko-románských (hlavně česko-rumunských). — V oblasti anglistiky se badatelský zájem soustředí jednak na problémy psané normy a jejich souvislostí s odpovídající normou mluvenou (zvláštní pozornosti se tu dostává m. j. otázkám větné interpunkce), jednak na problematiku funkčního hláskosloví, viděnou ovšem v perspek-

tivě historického vývoje a v souhře s celým jazykovým systémem; nicméně ani otázky gramatické soustavy nezůstávají nepovšimnuty. — Konečně pak ve fonetice vedle prací experimentálně popisných, leckdy průkopnických, a vedle průzkumu frekvence vyslyšeli je třeba zaznamenat hlavně mimořádnou pozornost věnovanou otázce vývoje dětské mluvy, v poslední době tak aktuální v světové jazykovědě.

Jako kladný rys převážně části veškeré jazykovědné práce na katedře je třeba zdůraznit zájem obecně-jazykovědný: práce tu neuplívá na jednotlivinách, které jsou předmětem zkoumání, a neuzavírá se do úzkých mezí vlastního vědního oboru. Po této stránce jsou velmi plodné diskuse, k nimž pravidelně dochází jednak na katedrových zasedáních, jednak v odbočce Kruhu moderních filologů (o které bude níže ještě řeč). Základnou, na které všichni jazykovědní pracovníci budují, jsou ovšem hlavně výtěžky velké jazykovědné diskuse sovětské z r. 1950, jejíž podněty byly v zasedáních katedry častěji prodiskutovávány. (Dodejme ještě, že na katedře existují t. č. tři studentské vědecké kroužky obírající se jazykovědnými otázkami.)

Na druhé straně nebyl ovšem zanedbáván ani bohatý a mnohotvárný styk s praxí: jazykovědní členové katedry byli autory vlastních učebnic, po př. slovníků jednotlivých západoevropských jazyků, účastnili se prací na školních učebnicích těchto jazyků vydávaných Státním pedagogickým nakladatelstvím, a to jednak jako spoluautoři, jednak jako odborní posuzovatelé, působili jako odborní instruktoři učitelů Státního ústavu jazykového a jako školitelé logopedických asistentů na speciálních kursech konaných v rámci celostátní logopedické akce, spolupracovali m. j. s Čs. státním filmem, Úřadem pro normalisaci, pomáhali při pracích na problematice audiometrické, v otázkách týkajících se srozumitelnosti mluveného slova a mn. j. Téměř všichni se účastní prací na přípravě vědeckých mluvnic západoevropských jazyků, jež plánuje Kabinet pro moderní filologii při Československé akademii věd.

Z iniciativy jazykovědných členů katedry vyšel popud k tomu, aby byla na fakultě zřízena katedra cizích jazyků pro potřeby celé university (pro jazykové školení vědeckých aspirantů, pořizování a revizi odborných překladů atp.); a konečně z jejich popudu vznikla i brněnská odbočka Kruhu moderních filologů při ČSAV, jež vyvíjí čilou přednáškovou činnost (v studijním roce 1954/55 bylo uspořádáno 10 odborných přednášek, přístupných nejširší obci zájemců).

Josef Vachek

ČINNOST JAZYKOVĚDNÝCH ČLENŮ KATEDRY V DESÍTILETÍ 1945—1955

Odborný asistent dr. Pavel Beneš

K rumunské lexikologii přispěl článkem *K významu a etymologii rumunského slovesa „a se otari“* (SPEFBU 1-A, 1952, 186—188), dovozujičím slovanský původ tohoto slovesa. Na chystaném rumunsko-českém slovníku, jež vydá ČSAV, spolupracuje jako exceptor výrazů ideologických, hornických a vojenských. — Jazykovým souvislostem česko-rumunským je věnováno jeho pojednání *O původu místního jména Visalaja. K rumunským vívům ve valašských krajích v Československu* (SlSb 52, 1954, 535—537). — Přípravuje práci z oboru rumunského větosloví. — Z pověření KbMF je členem redakční rady románských vědeckých mluvnic, plánovaných ČSAV na základě usnesení liblické konference moderních filologů-jazykovědců, a spolupracuje tu na přípravě vědecké mluvnice francouzské. Spolupracoval se SPN (překlad M. Rollerových Rumunských dějin do konce 16. století) a se Stát. nakladatelstvím politické literatury (účast na překladu M. Rollerových dějin Istorie R. P. R.). Rumunskou beletrii překládal pro Stát. nakladatelství krásné literatury (Ion Creanga, Vzpomínky z dětství) a pro nakl. Naše vojsko (Alexandru Jar, Hraniční kóta 203). — Přednášel na odbornou tematiku v KMF v Praze a jeho odbočce v Brně. — Působí jako stálý přisezný tlumočnick jazyka rumunského; prostřednictvím Stát. ústavu jazykového v Brně tlumočil texty odborné literatury, zvláště ze strojírenství. — Do r. 1949 byl jednatelem Česko-rumunské společnosti. — Pracuje též v oboru rumunské literární historie.

Docent dr. Otto Ducháček

Zabývá se především problematikou sémantickou, a to jak románskou, tak obecnou. V své knižní monografii *O vzájemném vlivu tvaru a významu slov* (Praha, ČAVU—SPN, 1953, strana 192)¹ osvětluje různé příčiny zdvojení a změny tvaru slov a jejich zániku; zabývá se